АЗӘРБАЙЧАН ССР ЭЛМЛӘР АКАДЕМИЯСЫНЫН ХӘБӘРЛӘРИ
КЕОЛОКИЯ-ЧОГРАФИЯ ЭЛМЛӘРИ СЕРИЯСЫ, 1958, № 6

ИЗВЕСТИЯ АКАДЕМИИ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР
СЕРИЯ ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФИЧЕСКИХ НАУК, 1958, № 6

М. М. ӘЛИЕВ, Р. Н. МӘММӘДЗАДӘ

ҺАДРУТ РАЙОНУНУН СЕНОМАН ЧӨКҮНТҮЛӘРИНДӘН ТАПЫЛАН БӘ'ЗИ АММОНИТЛӘРИН ТӘСВИРИ (КИЧИК ГАФГАЗ)

Мезозой чөкүнтүләринин дәгиг стратиграфик бөлүнмәсиндә аммонитләрин әсас рол ойнамасына бахмаяраг, Азәрбайчанда онларын өйрәнилмәсилә аз мәшғул олмушлар.

М. Neymayr вә V. Uhlig (1892) Габагтәпә кәнди әтрафында Г. Абих тәрәфиндән топланылан үст юра аммонитләринин бир нечә нөвүнүн тәсвирини вермишләр.

В. И. Котляр вә Ш. Ә. Әзизбәйовун Човдар районундан топладығы аммонитләрин бир нечә нөвүнү Г. Я. Крымһолс (1947, 1951) тәсвир этмишдир.

Юра чөкүнтүләринин аммонитләри һаггында даһа әтрафлы мә'лумата Т. А. Һәсәновун, М. Р. Әбдулгасымзадәнин вә К. О. Ростовтсевин ишләриндә тәсадүф эдилир.

Юра аммонитләри һаггында олдугча зәнкин әдәбиййат олдуғу һалда, Азәрбайчанын тәбашир чөкүнтүләринин аммонитләри һәлә индийә гәдәр чох аз өйрәнилмишдир.

Бөйүк Гафгазын алт тәбашир чөкүнтүләриндән тапылан аммонитләрин бә'зиләрини Р. Ә. Әлиев [3] өз ишиндә тәсвир этмишдир.

В. П. Ренгартенин, М. М. Әлиевин, В. В. Тихомировун вә В. И. Славинин ишләриндә тәбашир чөкүнтүләри кәсилишләринин тәсвирилә янашы олараг, тәсвирсиз аммонитләрин сияһысы верилир. Онларын ичәрисиндә сеноман аммонитләри мүһүм ер тутур.

Аммонитләрин яхшы сахланылмасы вә чохлу мигдарда олмасы, тапылдығы ерин сеноман яшлы чөкүнтүләрини дәгиг вә айдын айырмаг үчүн имкан ярадыр.

Материалын лазыми дәрәчәдә топланылмасындан сонра, аммонит фаунасына әсасән, сеноман чөкүнтүләрини айры-айры зоналара бөлмәк мүмкүндүр.

Һадрут районунун тәбашир чөкүнтүләрини өйрәнәркән, Ағчакәнд кәндиндән 3 *км* чәнуб-шәргдә, 360 *м* галынлығы олан сеноман чөкүнтүләриндән зәнкин вә мүхтәлиф аммонит, пелесипод, гастропод, рудист фаунасы топланмышдыр.

Аммонит фаунасы түнд боз конгломератларын ичәрисиндә тапылмышдыр. Бу конгломератлар пис вә надир һалларда яхшы юварлагланмыш сых гумдашылардан вә әһәнкли-гумлу семент материалларындан ибарәт олуб ашағыдакы формаларла сәчиййәләнир: *Acanthoceras rhotomagense* Defr., *A.* cf. *marcommanicum* Uhlig, *A.* sp., *Pu-*

zosia planulata Sow., *Schloenbachia varians* Sow., *Hyphoplites* ex gr. *falcatus* Mant., *Turrilites* sp. nov.

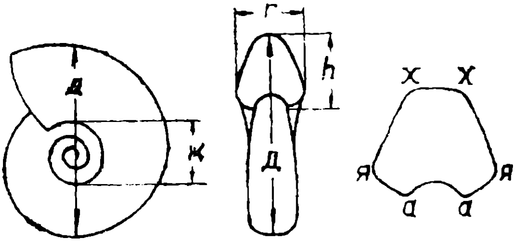

Аммонитин габығы

Д—габығын диаметри; *К*—көбәйин эни; *h*—дөнүмүн һүндүрлүйү; *Г*—дөнүмүн галынлығы; *АХ*—ян тәрәфи; *ая*—көбәк тәрәфи; *хх*—харичи тәрәф, *аа*—дахили тәрәфи

Сых гумдашыларын ири чағыллары ичәрисиндә тапылан *Schloenbachia varians* Sow., формасынын олмасы сеноман чөкүнтүләринин алт һиссәсинин вахтилә ююлдуғуну тәсдиг эдир.

Мәгаләдә, өйрәнилән районун сеноман чөкүнтүләриндә тапылан 3 аммонит нөвүнүн *Acanthoceras rhotomagense* Defr., *Puzosia planulata* Sow., *Schloenbachia varians* Sow. тәсвири верилир.

Тәсвир заманы мүәллифләр вердикләри шәклә әсасланараг терминолокияны сахлайырлар.

Синиф: CEPHALOPODA

Дәстә: AMMONOIDEA

Аилә: ACANTHOCERATIDAE Douvillé

Чинс Acanthoceras Neymayr, 1875

Acanthoceras rhotomagense Defr.

I, II чәдвәл

1840. *Ammonites rhotomagensis* d'Orbigny. Paleontologie française. Terrains cretaces. T. I. Cephalopodes, p. 345, pl. 106, f. 1—3.
1870. *Ammonites rhotomagense* Roemer. Geologie von Oberschlesien. S. 293. Taf. 27. Fig. 1.
1928. *Acanthoceras hippocastahum* Collignon. Les Cephalopodes du Cenomanien pyriteux de Diego-Suares, p. 32, pl. 111, fig. 1, I a.
1931. *Acanthoceras hippocastanum* Collignon. La fauna du Cenomanien a fossiles pyriteux du nord de Madagascar, p. 38, Pl. IV, f. I, Ia, Ib, 2. 2a, 2b.
1949. *Acanthoceras rhotomagense (Defranse)* Quenstedt in. Атлас руководящих форм ископаемых фаун СССР. т. IX. Верхний отдел меловой системы, стр. 221, табл. VIII, фиг. 6 a—b, рис. 57.

Орикиналлар Азәрбайчан ССР ЭА-нын Кеолокия Институтунун Мезозой лабораториясында сахланылыр.

Өлчүләри, *мм*-лә

Габығын диаметри D	Көбәйин эни К	Ахырынчы дөнүмүн һүндүрлүйү h	Ахырынчы дөнүмүн галынлығы Г	Нисбәтләр			
				К:Д	h:Д	Г:Д	h:Г
19	6	5,5	10	0,3	0,29	0,52	0,55
17	5	5	9	0,29	0,29	0,53	0,55
10	2,9	3	5,2	0,29	0,30	0,52	0,57
9	2,6	2,8	5	0,29	0,30	0,53	0,56

Тәсвир. Коллексиямызда аммонит нүвәсинин там сахланылмыш 4 нүсхәси вардыр.

Бу нүсхәләр яхшы сахланылмыш вә бә'зән онларын сутур хәтләри нәзәрә чарпыр.

Габығы бир-бирини аз өртән дөнүмләрдән ибарәтдир (сонракы дөнүмләр әввәлкиләри тәхминән һүндүрлүйүн $^1/_3$ һиссәси гәдәр өртүр).

Ян тәрәфләр габарыг, харичи тәрәф исә ястылашмышдыр. Дөнүмләрин эн кәсийи даирәви олуб сәккизбучаглыдыр.

Көбәйи энли $\left(\frac{К}{Д}=0{,}3\right)$, кифайәт гәдәр дәрин, көбәк дивары һүндүрдүр.

Дөнүмләрин үзәри ити, яхшы инкишаф этмиш габырғаларла, ян вә харичи тәрәфләрдә чыхынтыларла өртүлмүшдүр.

Нүсхәләрдән бириндә габырғалар ян тәрәфин мәркәз һиссәсиндә икиләшир.

Габырғалар көбәйин тикиш хәттиндән башлаяраг радиал истигамәтдә харичи тәрәфдән о бири ян тәрәфә кечир. Харичи тәрәфдә онлар кил әмәлә кәтирмәдән галынлашыр.

Ахырынчы дөнүм үзәриндә габырғаларын сайы 17-дир. Габырғаарасы саһә һамардыр.

Ян тәрәфдә габырғалар үзәриндә 2 сыра ити, һүндүр чыхынтылар вардыр. Чыхынтыларын биринчи сырасы көбәк кәнарында ерләшир. Харичи тәрәфдә исә 3 сыра чыхынтылар вардыр.

Ян тәрәф әтрафындакы харичи чыхынтылар һүндүр, даирәләшмиш вә ийваридир. Харичи тәрәфин орта хәтти үзәриндә ерләшмиш чыхынтылар исә нисбәтән кичик вә аз һүндүрдүр. Беләликлә чыхынтыларын үмуми мигдары 7-йә чатыр.

Сутур хәтти яхшы инкишаф этмиш, харичи вә 2 ян пәрләрдән ибарәт олуб, формасына көрә дәйишир. Харичи пәр 2 ярпаглы вә кәскин кәсилмишдир.

Биринчи ян пәр 4 ярпаглыдыр, кәскин чапылмышдыр вә харичи пәрдән энсиздир. Икинчи ян пәр энсиз вә биринчидән ярым дәфә гысадыр.

Мүгайисә. Бизим нүсхә *Acanthoceras rhotomagense* Defr.-ин эйнидир.

A. rhotomagense var. *asiatica* Timbo (1894, S. 31, taf. IV, fig. 1) тәсвир олунан нөвдән харичи тәрәфин мәркәзиндә чыхынтыларын олмамасы, габырғаларын сайынын артмасы вә онларын галынлашмасы илә фәргләнир.

A. schlüterianum Laube und Br. (Petrascheck, 1902, S. 150, taf. X. fig. 3, taf. XI, fig. 3, taf. XII, fig. 1) харичи тәрәфдә узунсов энсиз чыхынтылара, һүндүр ахырынчы дөнүмә $\left(\frac{h}{Г}=0{,}7\right)$, нисбәтән дар көбәйә $\left(\frac{К}{Д}=0{,}4\right)$ малик олуб, тәсвир олунан формадан айрылыр.

A. fleuriausianum d'Orb. (Petrascheck, 1902, S. 147, taf. XI (V), fig. 1 a, b; 2.) тәсвир этдийимиз нөвә мүәййән дәрәчәдә охшайыр. Ялныз чыхынтыларын формасына, габырғаларын галынлығына көрә фәргләнир.

Тапылдығы ер. Азәрбайчан ССР, Һадрут району, Ағчакәнд кәндинин әтрафы, түнд боз конгломератлар.

Яйылмасы вә яшы. Гәрби Авропанын, Шимали Американын вә Африканын сеноман чөкүнтүләрини сәчиййәләндирир.

ССРИ-дә Крым, Гафгаз, Копетдағда үст сеноман чөкүнтүләриндә тәсадүф эдилир.

Аилә: DESMOCERATIDAE Douvillé

Чинс: **Puzosia** Bayle, 1878

Puzosia planulata Sow.

III чәдвәл, шәкил 1 *a*, 1 *b*.

1906. *Desmoceras (Puzosia) planulata* Boule, Lemoine et Thevenia. Cephalopodes crétacés des environs de Diego-Suares, P. 17, Pl. IV, Fig. I.
1949. *Puzosia planulata* (Sowerby) Симонович, Бацевич, Сорокин in: Атлас руководящих форм ископаемых фаун СССР, т. IX, Верхний отдел меловой системы, стр. 211, табл. LV, фиг. 1 a—b, рис. 66.

Орикиналлар Азәрбайчан ССР ЭА-нын Кеолокия Институтунун мезозой лабораториясында сахланылыр.

Тәсвир. Коллексияда скулптурасы яхшы нәзәрә чарпан аммонит нүвәси вардыр.

Өлчүләри, *мм*-лә

Габығын диаметри Д	Көбәйин эни К	Ахырынчы дөнүмүн һүндүрлүйү h	Ахырынчы дөнүмүн галынлығы Г	Нисбәтләр			
				К:Д	h:Д	Г:D	h:Т
9,4	2,85	3,8	2,5	0,3	0,4	0,26	1,5

Нүмунә яхшы сахланылмышдыр, лакин ахырынчы дөнүм харичи тәрәфдән сынмышдыр.

Сутур хәтти сахланылмамышдыр. Габыг дисквари, дөнүмләри ярыминволүтдүр, йә'ни сонракы дөнүмләр әввәлки дөнүмләри ярыя гәдәр әһатә эдир.

Ян тәрәфләр ясты, харичи тәрәф даирәләшмишдир.

Дөнүмләрин эн кәсийи һүндүр ярымдаирәвидир. Көбәйи энли $\left(\frac{К}{Д} = 0,3\right)$, дәриндир.

Ахырынчы дөнүм 6 буғумдан ибарәтдир. Буғумлар көбәк кәнарындан башлайыр вә ян тәрәфләрин мәркәзиндә дилвари чыхынтылар әмәлә кәтирир. Бу чыхынтыларын габарыглығы ирәлийә доғру йөнәлдилмишдир.

Белә бир истигамәтдә чыхынтылар сифонал тәрәфдә дә мүшаһидә олунур. Буғумлар ики тәрәфдән валиарла әһатә олунмушдур.

Буғумлар арасында 10—12 инчә орагвари габырғалар ерләшир. Бунлар бир-бириндән габырғаларын энинә бәрабәр мәсафәдә дурур.

Габырғалар, адәтән, дөнүмүн үст үчдә бир һиссәсиндән башлайыр, сыхылмалара паралелдир вә сифон тәрәфә әйилир.

Бир гәдәр гәдим дөнүмләрдә бу габырғалар кобудлашыр, габырғаарасы мәсафәләр $1\frac{1}{2}$—2 дәфә бөйүйүр.

Мүгайисә. Тәсвир олунан форма сахладығы бир сыра хүсусиййәтләринә көрә *Puzosia planulata* Sow. нөвүнүн эйнидир.

Буна яхын олан *P. mayorina* d'Orb. (1840, p. 267, pl. 79) **нисбәтән габарыг дөнүмү олмасы илә вә буғумларын мигдарынын азалмасы илә фәргләнир.**

P. mayoriana d'Orb. **габырғалар билаваситә көбәк кәнарындан башланыр, белә ки, тәсвир олунан нөвдә габырғалар бир гәдәр юхарыдан башланыр.**

Бизим форма *P. subplanulata* Schlüt. (L. Pervingiere, 1910, p. 34, pl II, f. 31 а—в, 32 а-в) нөвүндән һүндүр дөнүмләри вә сифон тәрәфдә габырғаларын фасиләсиз ерләшмәси илә фәргләнир.

P. planulata Sow. һәмчинин *P. kiliani* Fall. (1910, p. 80, pl. 1, f. 1, 3 a et в) мүәййән гәдәр охшарлыг тәшкил эдир. Лакин *P. kiliani* Fallot дөнүмләри нисбәтән габарыг, буғумлар исә ян тәрәфдә чыхынты әмәлә кәтирмир.

Тапылдығы ер. Азәрбайҹан ССР, Һадрут району, Ағҹакәнд кәндинин әтрафы, түнд-боз конгломератлар.

Яйылмасы вә яшы. Гәрби Авропа, ССРИ-дә (Копетдағ, Крым, Гафгаз) сеноман чөкүнтүләри.

Аилә: PRIONOTROPIDAE Hyatt

Ҹинс: **Schloenbachia** Neymayr, 1875

Schloenbachia varians Sow.

III ҹәдвәл, шәкил 2 *a*, 2 *b*

1822. *Ammonites varians* Brongniart. Rech. surles Ossem. fossils, P. 607, pl. VI f. 5, A, B, C.
1837. *Ammonites varians* Sowerby. Grossbr. Min.—Conch. ober ausgem. Abbild und Beschreib. der Schalt.—Uber., p. 226, taf. 176.
1840. *Ammonites varians* d'Orbigny. Paleontologie Française. Terrains cretaces, t. I. Cephalopodes, p. 311, pl. 92.
1899. *Schloenbachia varians* Семенов. Фауна мел. образований Мангышлака и некоторых других пунктов Закасп. края, стр. 102.

Тәсвир. Коллексияда яхшы сахланылмыш 2 аммонит нүвәси вардыр. Нүсхәләрин ян тәрәфләри орта габарыглыға маликдир. Дөнүмләр әввәлкиләри һүндүрлүйүнүн $^1/_2$ һиссәси гәдәр өртүр. Көбәйи кифайәт гәдәр энлидир $\left(\frac{К}{Д} = 0{,}3\right)$.

Скулптурасы габырғалардан ибарәт олуб, көбәкдән бир гәдәр юхарыда шахәләнир вә 3 сыра чыхынтылара маликдир. Габырғалар узунуна дартылмыш кичик көбәк әтрафы чыхынтыларла башлайыр, сонра инҹә га ырғалара кечир вә енидән чыхынтылара чеврилир. Бурадан габырғаларын 2 будаға шахәләнмәси баш верир.

Үмумиййәтлә габырғалар ирәлийә йөнәлмиш, лакин шахәләндикдән сонра бир гәдәр керийә әйилир.

Хариҹи кәнарда габырғалар кәскин, ири, ити чыхынтыларла гуртарыр ки, бу да габырғаларын сайына уйғундур.

Мүгайисә. Бизим нүмунәләр *Schloenbachia varians* Sow. эйнидир.

Тәсвир олунан нөвә *Scloenbachia intermedia* (Mant.) Scharpe (Семйоновун тәсвиринә көрә, 1899, сәһ. 104), охшайыр.

Тәсвир олунан нөвдә 3 сыра чыхынты олдуғу һалда, юхарыда гейд этдийимиз *Schl. intermedia* (Mant.) Scharpe нөвүндә ялныз бир сыра сифонал чыхынты сахланылмыш, о бири ики сыра көбәк кәнары чыхынтылар исә көбәк кәнарында галынлашмыш габырғалара чеврилир.

Сифонал чыхынтылар *Schl. varians* Sow. чыхынтыларындан кичикдир.

Семйоновун (1899, стр. 101) тәсвиринә әсасән, демәк олар ки, *Schl. varians* Sow. нөвүнә *Schl. subtuberculata* Scharpe яхындыр вә бизим формадан энсиз көбәйилә айрылыр.

Schl. subtuberculata Scharpe нөвүнүн фото шәклинин олмамасы даһа дәгиг мүгайисә этмәйә имкан яратмыр.

Тапылдығы ер. Азәрбайҹан ССР, Һадрут району Ағчакәнд кәндинин әтрафында түнд-боз конгломератларда.

Яйылмасы вә яшы. Чох кениш яйылмыш алт сеноман формасыдыр. Гәрби Авропада вә ССРИ-дә (Крым, Гафгаз) тапылыр.

I чәдвәл

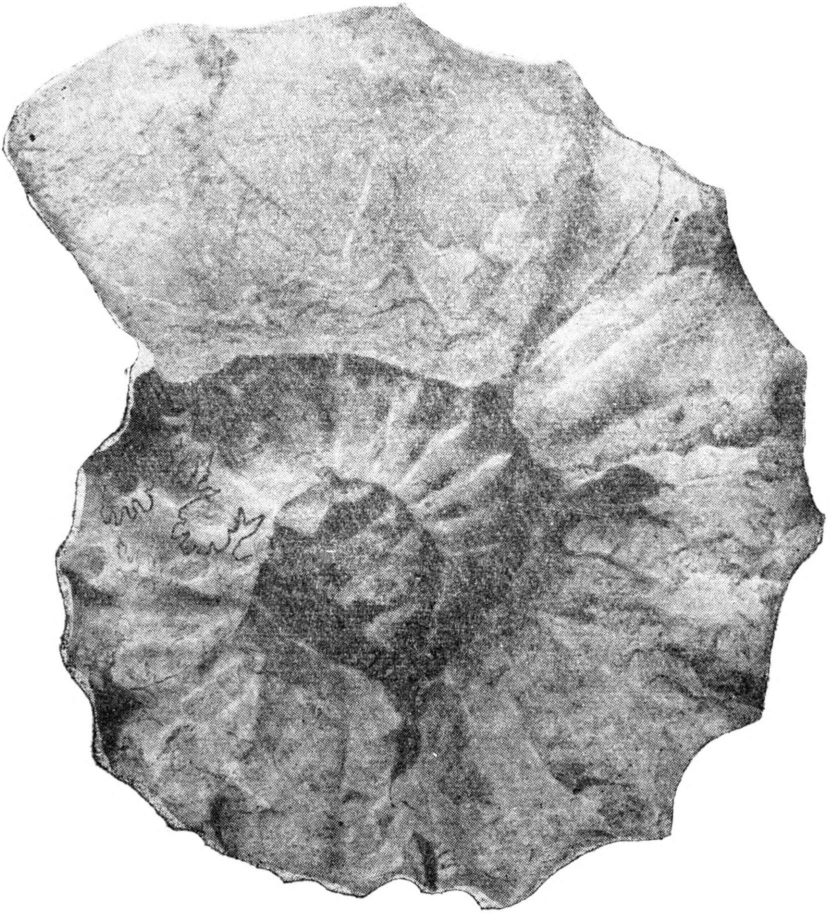

II чәдвәл

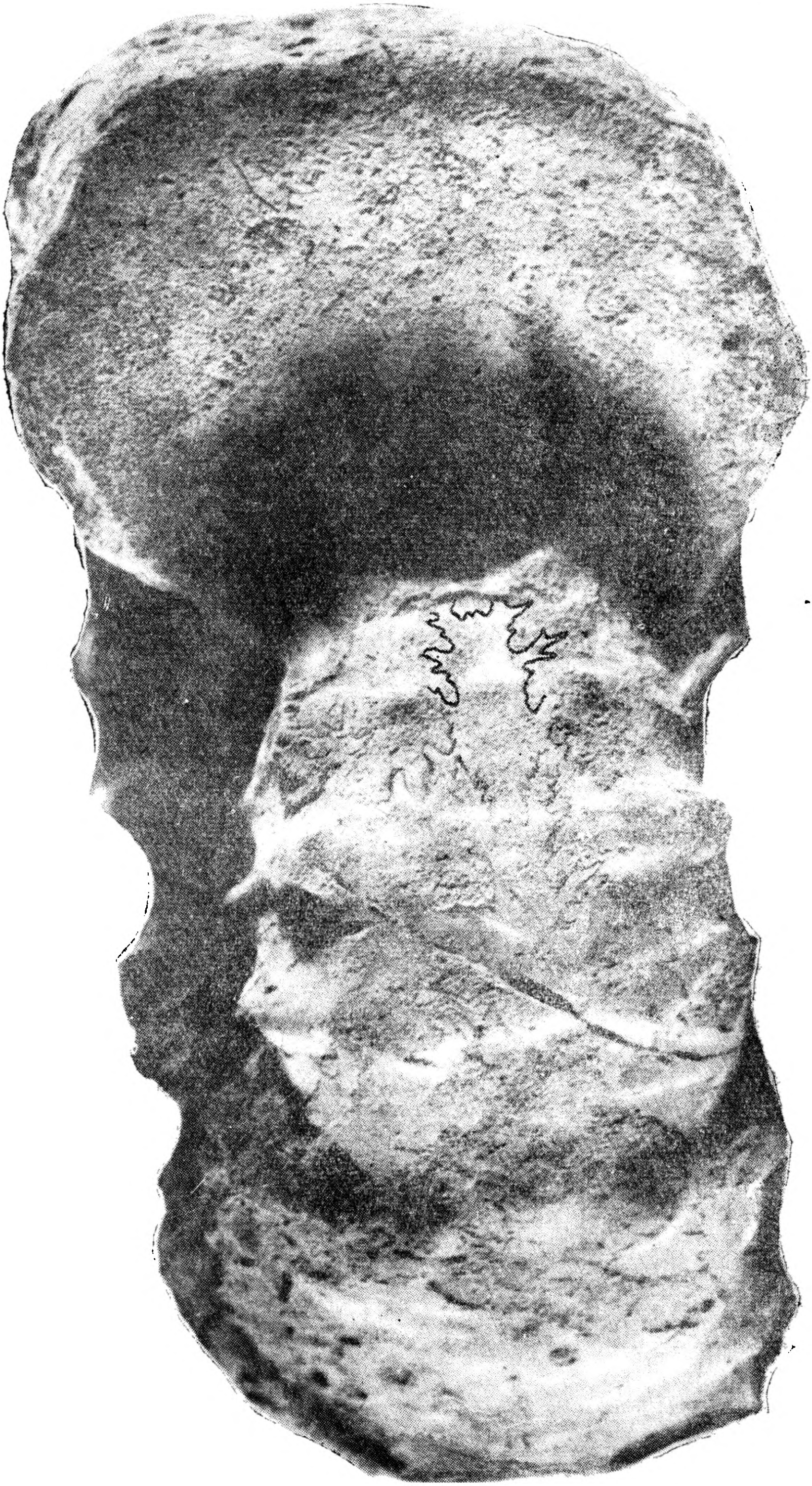

III чәдвәл

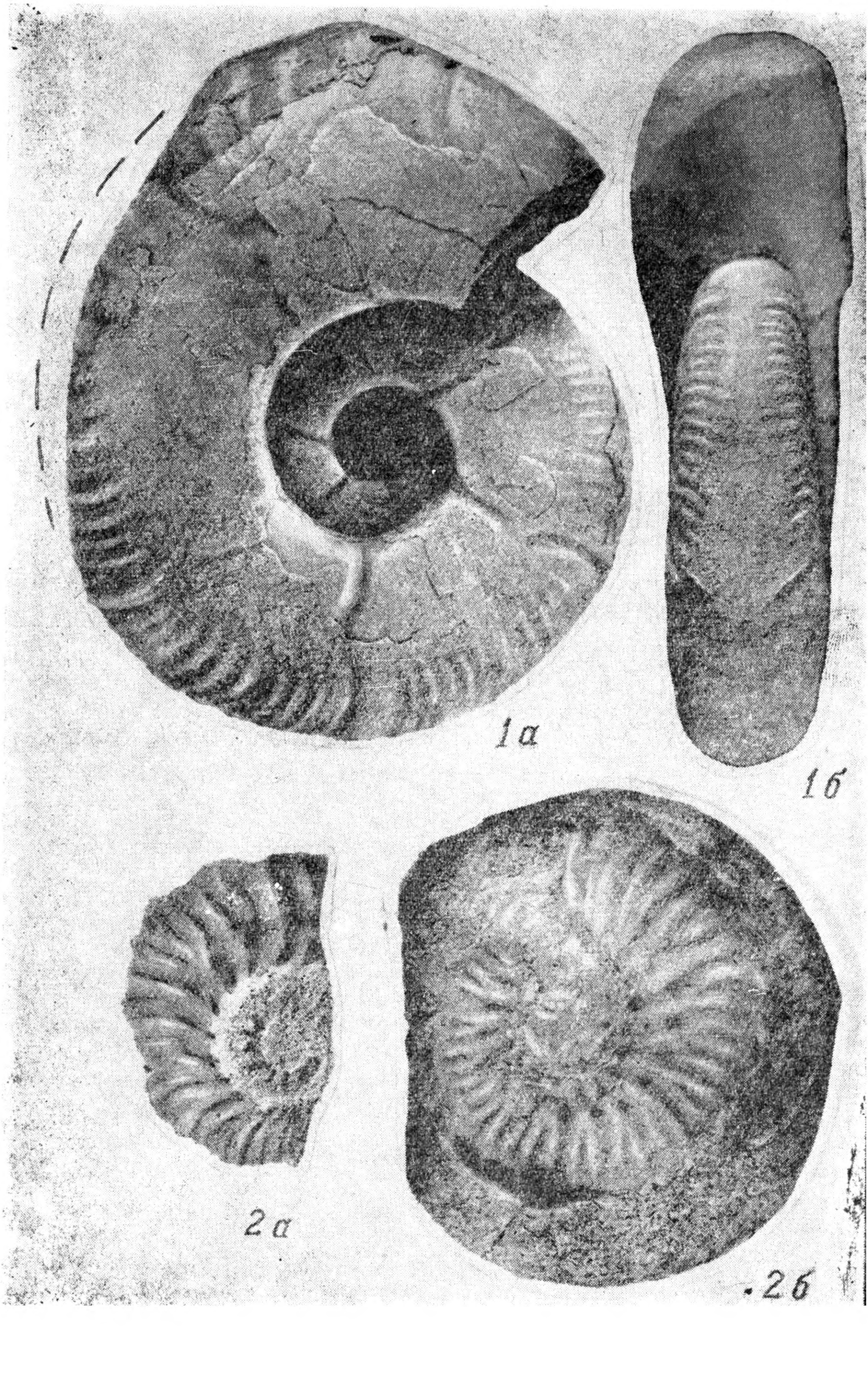

ӘДӘБИЙЯТ

1. Алиев М. М. Меловые отложения Азербайджана. Тр. конференции по вопросам региональной геологии Закавказья. Изд-во АН Азерб. ССР, 1952.
2. Алиев М. М., Мамедзаде Р. Н. О присутствии сеномана в районе гор. Джебраила (Малый Кавказ). „ДАН Азерб. ССР“, т. XIII, № 5, 1957.
3. Алиев Р. А. Моллюсковая фауна меловых отложений междуречья Тагирджалчай—Гильгильчай (юго-восточный Кавказ). Тр. Ин-та геологии им. акад. И. М. Губкина АН Азерб. ССР, т. XIX, 1958.
4. Гасанов Т. А. Фауна и стратиграфия нижне- и среднеюрских отложений северо-восточной части Малого Кавказа в междуречье Ахынджанчая и Кюракчая. Канд. диссерт., фонд Ин-та геологии им. Губкина АН Азерб. ССР, 1954.
5. Камышева-Елпатьевская В. Г. и Иванова А. Н. Атлас руководящих форм ископаемых фаун Саратовского Поволжья. Саратов, Изд. СГУ, 1947.
6. Крымгольц Г. Я. Некоторые головоногие из юрских отложений Закавказья. Тр. Ленингр. общ-ва естествоисп., т. XVIII, 1951.
7. Семенов В. П. Фауна меловых образований Мангышлака и некоторых других пунктов Закаспийского края. Тр. импер. С.-Петербургского об-ва естествоиспыт., т. XXVIII, вып. 5. СПб., 1899.
8. Boule M. Cephalopodes crétaces des de environs Diego-Suarez. Annales de Paleontologie, t. I, 2, 1906—1907.
9. Brongniart M. Recherches sur les ossemens fossils. De quelques Terrains Analogue a la formation Caucase Grossier, hors du bassin de Paris, 1822.
10. Collignon M. Les Cephalopodes du Cenomanien pyriteux de Diego-Suarez. Paleontologie de Madagascar. IV, Ann. de Paléontologie, t. XVII, fasc. III—IV, 1928.
11. Colignon M. La fauna du Cenomanien a fossiles Pyriteux du nord de Madagascar. Ann. de Paleontol. № 20. Paleontologie de Madagascar. 1931.
12. Fallot P. Sur quelques fossiles pyriteux des Gault des Baleares. Trav. Labor. geol. univ. Grenoble, t. IX, 1940.
13. Neumayr M. und Uhlig V. Uber die von H. Abich in Kaukasus gesammelten Jura fossilien Wien, 1842.
14. d'Orbigny A. Paleontologie fransaise. Terrains cretaces, t. I, Cephalopodes Paris. 1840.
15. Pervinquire U. Sur quelques ammonites du cretacé Algerien. Mem. Soc. Géol. de France, № 42, 1910.
16. Petrascheck W. Die Ammoniten der Sachsischen Kreideformation. Beitr. zur Pal. und Geol. Ost.—Ung., Bd. XIV. 1902.
17. Roemer F. Geologie von Obersclesien. Breslau. 1870.
18. Sowerby T. Grossbritaniens Mineral—Conchilogie ober ausgemalte Abbildungen und Beschreibungen der Schaltheir—Uberreste, 1837.
19. Timbo K. Beiträge zur Kenntniss der Fauna der Kretdeformation von Hokkaido. Paläont. Abhandl. N. F., II Hf. 3, 1894.

М. М. Алиев, Р. Н. Мамедзаде

Описание некоторых представителей аммонитов из сеноманских отложений Гадрутского района (Малый Кавказ)

РЕЗЮМЕ

Несмотря на то, что аммониты являются одной из важнейших групп ископаемых животных, на которой основывается детальная разработка стратиграфии мезозойских отложений, изучением их в Азербайджане занимались лишь немногие.

В работах В. П. Ренгартена, М. М. Алиева, В. В. Тихомирова, А. Г. Халилова и В. И. Славина при описании разрезов меловых отложений приводится, наряду с другой фауной, перечень аммонитов без их описания. Среди них значительное место занимают сеноманские аммониты. Хорошая сохранность, большое количество встречаемых экземпляров позволяют в местах их нахождения довольно четко выделять сеноманские отложения.

При изучении меловых отложений Гадрутского района нами в 3 *км* юго-восточнее сел. Агджакенд, в 360-й толще сеномана, собрана богатая и разнообразная фауна аммонитов, пелеципод, гастропод, рудистов и др.

Аммониты собраны из темно-серых конгломератов, состоящих из плохо окатанных, редко хорошо окатанных обломков плотных песчаников с известково-песчанистым цементом и представлены следующими формами: *Acanthoceras rhotomagense* Defr., *A.* cf. *marcommanicum* Uhlig., *A.* sp., *Puzosia planulata* Sow., *Hyphoplites* ex gr. *falcatus* Mant., *Turrilites* sp. nov. При этом в самих конгломератах внутри галек найдены *Schloenbachia varians* Sow. Это указывает на то, что нижнесеноманские отложения здесь размыты последующими трансгрессиями. Нами приводится описание 3 видов аммонитов—*Acanthoceras rhotomagense* Defr., *Puzosia planulata* Sow., *Schloenbachia varians* Sow. из сеноманских отложений изученного района.

Acanthoceras rhotomagense Defr.

Табл. I, II

В коллекции имеются 4 полных образца, представляющих внутренние ядра аммонита. Раковина с мало объемлющими оборотами (обороты перекрывают предыдущие, примерно на $^1/_3$ высоты). Пупок широкий $\left(\frac{П}{Д}=0{,}3\right)$, довольно углубленный, пупковая стенка высокая. Скульптура оборотов состоит из острых, хорошо выраженных ребер и крупных боковых и наружных бугорков. У одного из экземпляров ребра на середине боковых сторон раздваиваются. Ребра на боковой стороне несут 2 ряда острых высоких бугорков. На наружной стороне располагаются 3 ряда бугорков.

Сутурная линия хорошо развита и состоит из наружной и 2 боковых лопастей и изменяется по форме. Наружная лопасть двухлепестковая, сильно изрезанная. Первая боковая лопасть 4-лепестковая, сильно рассеченная, уже наружной. Вторая боковая лопасть узкая и наполовину короче первой.

Встречена в сеноманских отложениях окрестностей сел. Агджакенд Гадрутского района.

Puzosia planulata Sow.

Табл. III, фиг. 1 *a*, *b*

В коллекции имеется ядро аммонита с хорошо наблюдаемой скульптурой. Раковина дисковидная с объемлющими оборотами, охватывающими предыдущие до половины. Боковые стороны плоские, наружная сторона закругленная. Поперечное сечение оборотов высокое полуовальное. Пупок широкий $\left(\frac{П}{Д}=0{,}3\right)$, углубленный.

На последнем обороте наблюдается наличие 6 пережимов. Пережимы начинаются у пупкового края и образуют на середине боковых сторон небольшие языковидные выступы, направленные выпуклостью вперед. Такого же направления выступы наблюдаются на сифональной стороне. Пережимы ограничены с двух сторон валиками.

Между пережимами расположено 10—12 тонких серповидных ребер, удаленных друг от друга на расстояние, равное ширине. Ребра

начинаются примерно в верхней трети оборота и идут параллельно пережимам, аналогично изгибаясь на сифональной стороне.

Встречена в сеноманских отложениях окрестностей сел. Агджакенд Гадрутского района.

Schloenbachia varians Sow.

Табл. III, фиг. 2 *a*, *b*

В коллекции имеются 2 отпечатка ядер аммонита с хорошо сохранившейся скульптурой. Образцы с умеренно выпуклыми боковыми сторонами. Обороты объемлют предыдущие на $^1/_2$ высоты. Пупок довольно широкий $\left(\frac{П}{Д}=0{,}3\right)$.

Скульптура состоит из ребер, разветвляющихся немного выше пупкового края, и 3 рядов бугорков. Ребра начинаются маленькими вытянутыми в длину пупковыми бугорками, затем переходят в тонкие ребра, которые вновь обращаются в бугорки. Отсюда происходит разветвление ребер на две ветви. Ребра в общем направлены вперед; в месте разветвления они несколько изгибаются назад.

Заканчиваются ребра у наружного края резкими, крупными, острыми бугорками, общее количество которых соответствует числу ребер.

Встречена в сеномане окрестностей сел. Агджакенд Гадрутского района.